

Knihovnictví v období od 70. let 20. století do současnosti

PŘEDMĚT DĚJINY KNIHOVNICTVÍ V KAŽDODENNOSTI

Oddělení zvláštních fondů („Ózetefka“) a jejich role v dějinách knihovnictví

Oddělení zvláštních fondů Státní knihovny ČSR (OZF)

- 1. dubna 1971 vzniklo

Bylo pověřeno sestavením soupisu zakázaných knih

Soustředily se tu *libri prohibiti* – v knihovnictví tzv. elpěčka (LP)

- knihy vyřazované z veřejných knihoven

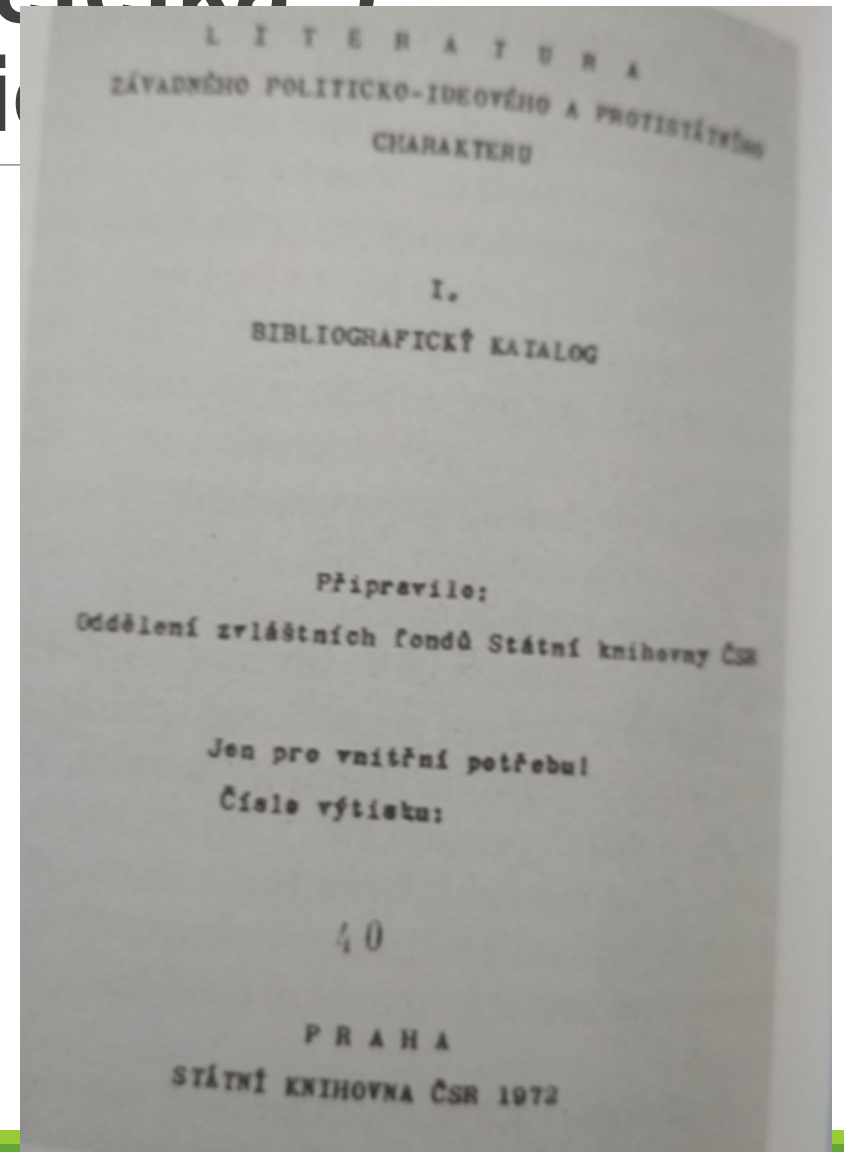
2 vlny: na počátku 50. let, na počátku 70. let

Mezitím v 60. letech návrat knih zpět a opět do vyřazených až do r. 1989

Např. Kunderův Žert – vyřazeno 3 756 výtisků

Škvoreckého Zbabělci – vyřazeno 4 638 výtisků (mnoho titulů zůstávalo v domácích knihovnách)

Tehdejší Státní knihovna ČSR: vyřazené knihy soustředila a měla se o ně postarat – centrální místo v Nučicích

Oddělení zvláštních fondů (OZF)

Celkem 25 000 svazků z několika oblastí

Základní kategorie závadných knih:

- Literatura vyřazovaná podle cenzurních seznamů
- Bohemikální literatura , zejména z exilových nakladatelství (do OZF se dostávala skrze StB nebo Ústřední celní správu (viz akce Kamion)
- Publikace ne nutně prohibitní, ale „schované“ kvůli ochraně (erotická, okultní literatura)
- Speciální fondy – tzv. kolaborantská a nacistická literatura z doby protektorátu

Seznam závadných knih postupně až do r. 1973 rozšířen i o závadné knihy z každého kraje

Prioritou vyřazování byly publikace z období 1968 až 1969 (buď všechny knihy daného autora, nebo výběr)

Půjčování prohibít

Přísná pravidla, upravená směrnicí ministerstva kultury

- **Tiskoviny s protistátním obsahem** – „P“ (hanobící ČSSR, a jiné socialistické země, emigrantské tiskoviny, trockistické tiskoviny, tituly fašistické, propagující rosovou a národnostní nesnášenlivost, tituly v rozporu se zásadami socialistické morálky
- **Tiskoviny se závadným politicko-ideovým obsahem** („Z“) – tituly v rozporu se základními principy socialistického zřízení

Tiskoviny „P“– dovoleny prezenčně členům ÚV KSČ a členům vlády, dále politickým, kulturním a ideovým pracovníkům se souhlasem ministerstva kultury

Tiskoviny „Z“– politickým, kulturním a ideovým pracovníkům proti potvrzení, se souhlasem děkana některým studentům

Oddělení zvláštních fondů SK v Praze v letech 1975–1989

Rok	Počet čtenářů	Počet návštěv	Počet výpůjček	Literatura ze zahraničí (svazky)
1975	25	152	3 067	527
1976	30	189	3 319	367
1977	43	277	3 339	580
1978	89	186	3 992	719
1979	308	607	4 500	432
1980	449	737	6 592	452
1981	318	570	4 970	186
1982	237	426	3 035	1 654
1983	309	391	2 967	751
1984	412	722	3 466	890
1985	301	712	4 878	475
1986	139	552	3 187	628
1987	140	768	3 851	112
1988	156	623	2 062	145
1989	196	983	3 905	40
Celkem	3 152	7 875	57 128	7 958

Zdroj: ANK, SK ČSR, Zpráva o zvláštních fondech tiskovin v knihovních fondech České republiky, porada vedení NK 18. 6. 1990.

80. léta 20. století a (nejen knihovnická) každodennost

Prohibita

Leden 1989 – ministerstvo kultury nařídilo 1/3 prohibit uvolnit zpět do oběhu, další 1/3 v dubnu téhož roku

- navraceny tituly T. G. Masaryka, B. Hrabala, A. Lustiga, E. Beneše
- jako prohibita zůstávaly tituly emigrantů a disidentů

27. 11. 1989 – nařízení ministerstva kultury o navrácení všech prohibit do běžných fondů (kromě některých nepoliticky závadných)

- práci s navrácením prohibit do běžných fondů pověřen Vít Richter
- materiál *Postup při uvolňování zvláštních fondů* (etapy, zásady, zajištění materiální a technické)

Zdrženlivý postoj některých knihoven k navrácení titulů (práce navíc, složitosti s prostorem...)

Význam prohibiční strategie normalizačního období 1969-1989 (srovnání s první vlnou)

Prohibice v knihovnách 50. let:

- Formování nového čtenáře, jeho převýchova (mnoho knihovnických článků)
- Ideově formativní program
- Režim formoval také své představy a cíle – Fučíkův odznak, knihovnické závazky, literární důvěrníci, různá hnutí, vydávání národních klasiků, preference sovětské literatury apod.

Prohibice v knihovnách od 70. let:

- Mlčení, obestřena neinformovaností
- Komunikace pouze formou neveřejných vyhlášek a prováděcích předpisů
- Represe, trest za 60. léta
- Postižení především čtenáři! - základní komunikační paradox cenzury
- Cíl: odstavit čtenáře od nežádoucí literatury, nikoli jeho výchova v nového člověka s nadějí ...

Paradoxy obou období – seznamy libri prohibiti vítanou oblastí četby pro mnoho čtenářů, kolovaly a dostávaly se do různých míst, např. také ve zkomolené podobě

90. léta

Expanze na knižním trhu

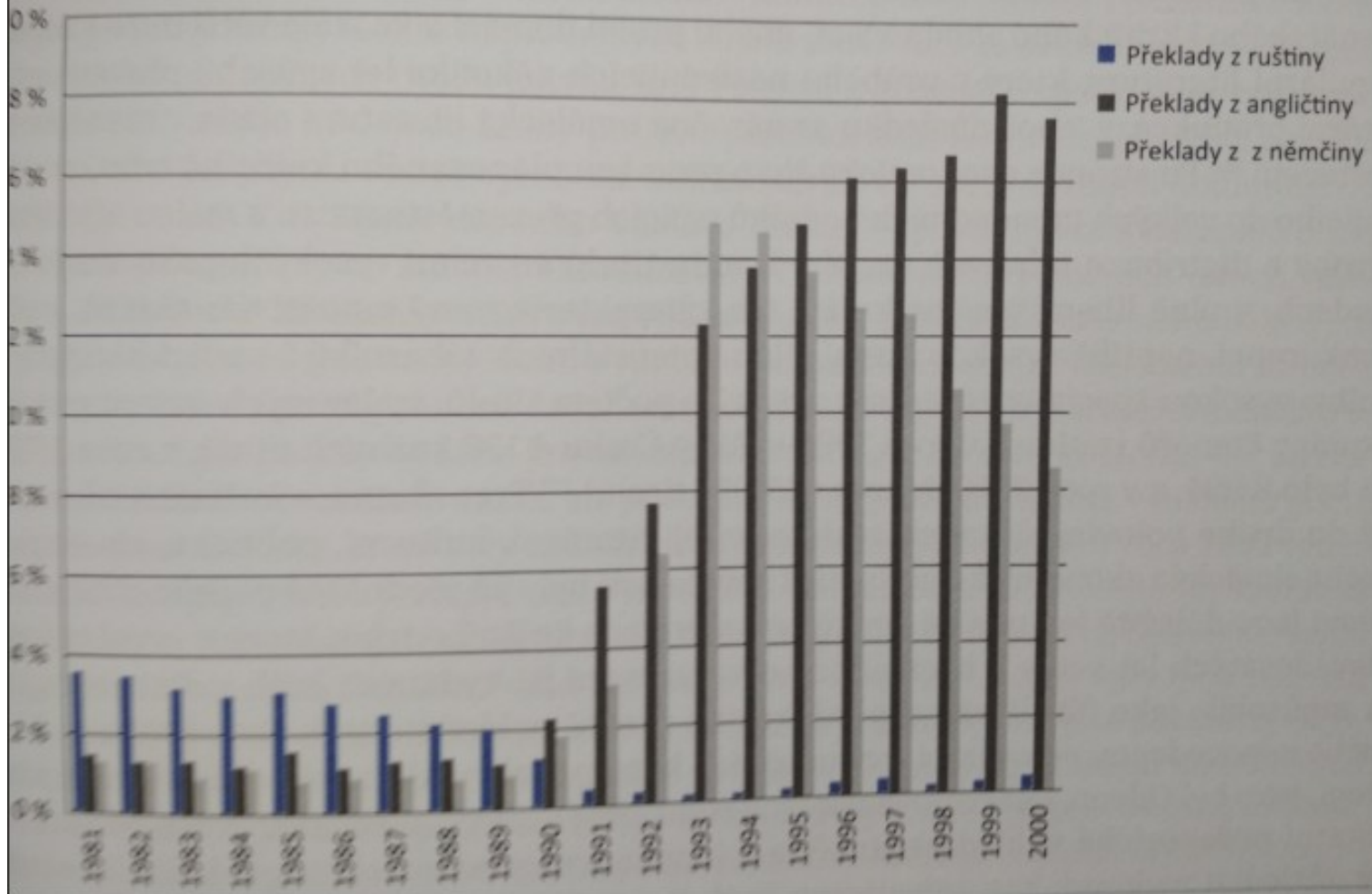
Velký zájem o literaturu a četbu

Nakladatelský boom

Návrat literárních a kulturních časopisů (nově např. místo *Kmene Tvar*)

Významný příklon k literaturám anglosaským

Podíl překladů z ruštiny, angličtiny a němčiny na národní knižní produkci v období 1981–2000

Podíly překladů
(V obecném zájmu II)

Dětská literatura a regulace (cenzura)

Cenzura **myšlenková, jazyková** (v předchozím období – Astrid Lindgrenová, *Pipi* / Mark Twain, *Huckel. Fin*, Božena Němcová – *Babička*)

Bohumil Říha – *Honzíkova cesta* / *O letadélku Káněti*

...**Odborná polemika týkající se** Bohumila Říhy a jeho novely *Honzíkova cesta* (**90. léta**, významný příspěvek Jaroslava Tomana v časopise *Ladění* 1996 a v literárním časopise *Tvar*)

Jan Karafiát – *Broučci* (dále FOGLEAROVKY“, romány J. Verna)

Zásahy cenzorů: **Adresátem takové cenzury je dítě, nebo dospělý?**

- Více viz publikace **V obecném zájmu II.** (Akademia, 2015)

USA – **report o činnosti knihoven v r. 2021** (mnohé cenzorské zásahy)

- <https://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2022?fbclid=IwAR0pCYw1Sk3j8zva0IHsNKChRyHutDfb6b0oqNmSwJD2cFiKeWlopNxG9z0>

Albatros 1985	Axióma 1991
„Či je to koník?“ „To je družstevní.“ „Co je to družstevní?“ vyptával se Honzík. Tomuhle zvláštnímu slovu nerozuměl. „To znamená, že patří všem lidem v Koníkovcích. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“ „A dědečku,“ zamyslel se Honzík, „co je ještě družstevní?“ „Třeba pole,“ odpověděl dědeček a ukázal bičem kolem dokola. „Vidíš, to všechno jsou naše pole. Patří našemu družstvu.“ (s. 18-19)	„Či je to kůň?“ „Ten není náš. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“ „A dědečku,“ zamyslel se Honzík a díval se na pole, která nechávali za sebou. Honzík najednou nevěděl, jak by se zeptal. Nikde nikoho neviděl, a přece mu připadalo, že na nich někdo pracuje. „Třeba pole, vidíš,“ zachytil dědeček Honzíkův pohled a ukázal bičem kolem dokola. (s. 15-16)
Družstvo za ně hodně utrží. (s. 55)	Hodně za ně utržíme. (s. 42)
Telefonovala jsem mu do družstva. (s. 10)	Telefonovala jsem mu. (s. 8)
Je to družstevní kohout. (s. 32)	Ten kohout není náš. (s. 25)

Ukázky různých vydání Honzíkovy cesty
(V obecném zájmu II)

Knihovní zákon - rok 2001

ZÁKON ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby a podmínky jejich provozování.

(2) Tento zákon se nevztahuje na knihovny provozované na základě živnostenského oprávnění.

§ 25

Zrušovací ustanovení

Zrušuje se zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon).

§ 26

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2002.

Nové tisíciletí

Internet a knihovny, čtenáři a knihy

Soukromá nakladatelství

Knižní marketing a jeho strategie

E-knihy

Audio knihy

Nové role knihovny – komunitní (sociální inkluze)

Práce se čtenářem – rozvoj gramotností, celoživotní učení

Koncepce rozvoje knihoven ČR(aktuální pro léta 2021-2027+)